

УНИВЕРСИТЕТ 3.0: ИЛМИЙ-ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШНИ БОШҚАРИШ БЎЙИЧА МЕТОДИК ЁНДАШУВЛАР

Адизов Санжар Рашидович -

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги,
иқтисод фанлари бўйича PhD

[doi https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss2/a46](https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss2/a46)

Аннотация. Ушбу мақола олий таълим муассасаларини "Университет 3.0" концепцияси доирасида мавжуд бўлган илм-фан ва инновацион тадбиркорлик марказларига самарали трансформация қилиш масалаларига бағишланган. Университетларнинг илмий-инновацион ривожланиши учун бошқарув тизимларини шакллантириш ва уларнинг илмий-инновацион салоҳиятини самарали қайта ишлаб чиқариш учун ресурслар ва усулларни аниқлашга имкон беради.

Калит сўзлар: инновацион жараён, инновацион экотизим, илмий-инновацион ривожланиш, илмий-инновацион салоҳият, "Университет 3.0".

УНИВЕРСИТЕТ 3.0: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К УПРАВЛЕНИЮ НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ

Адизов Санжар Рашидович -

Министерство высшего и среднего
специального образования
PhD по экономическим наукам

Аннотация. Данная статья посвящена вопросам эффективного преобразования высших учебных заведений в действующие центры передовой науки и инновационного предпринимательства в рамках концепции «Университет 3.0». Формирование систем управления научно-инновационным развитием вузов, что позволит выявить ресурсы и методы эффективного воспроизводства их научно-инновационного потенциала.

Ключевые слова: инновационный процесс, инновационная экосистема, научно-инновационное развитие, научный и инновационный потенциал, университет 3.0.

UNIVERSITY 3.0: METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE MANAGEMENT OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE DEVELOPMENT

Adizov Sanjar Rashidovich -

Ministry of higher and secondary specialized
education PhD (in economics)

Annotation. This article is connected with the questions of effective preobrazovaniya of high school students in deystvuyushchie centers of peredovoy science and innovative predprinimatelstva in the framework of the concept of "University 3.0". Formation of the system of management of scientific and innovative development of universities, which will allow to find resources and methods of effective reproduction of scientific and innovative potential.

Key words: innovation process, innovation ecosystem, scientific and innovative development, scientific and innovative potential, university 3.0.

Кириш. Бугунги кунда жаҳон иқтисодий-тида рўй бераётган глобаллашув, халқаролаштириш ва рақамлаштириш узоқ тарихга ва чуқур илдиз отган ижтимоий институтларга эга бўлганлар учун ҳам ривожланишнинг янги моделларини излаш ва қўллашни талаб қилади.

Ушбу йўналишда ҳар қандай муассасадан кўпроқ иқтисодий билимларни яратиш, узатиш ва улардан фойдалана олиш қобилиятини акс эттирадиган олий таълим муассасасини трансформация қилишга алоҳида эътибор берилиши керак. Шу муносабат билан мамлакатимизда ҳам, хорижда ҳам доимий равишда олий таълим муассасасини ривожлантириш моделлари ва усуллари тўғрисида мунозаралар олиб борилмоқда. Кўриб чиқиладиган тушунчалар орасида

"Университет 3.0" моделига ўтиш марказий ўринни эгаллайди. Бизнинг фикримизча, олий таълим муассасалари соҳасида амалга оширилган трансформациялар шароитида университетларнинг илмий-инновацион ривожланиши бошқариш ёндашувларини таҳлил қилиш алоҳида аҳамиятга эга, чунки у амалга оширилган ўзгаришларда изчилликни таъминлашга, шунингдек, янги амалиётларни орттирилган тажриба билан оптимал тарзда бирлаштиришга имкон беради.

Университетларнинг Уч миссияси тушунчаси оммалашганига ҳамда тадқиқотчилар ва турли даражадаги илмий-инновацион сектор вакилларининг университетлар инновацион тадбиркорлик марказлари сифатида ривожла-

ниши кераклиги бўйича бирдамлигига қарамасдан, ушбу босқичда олий ўқув юртларининг 3.0 моделига самарали ўтишлари учун илмий-услубий ишланмалар етишмаяпти.

“Университет 3.0” умумий хулосаси бўйича мутахассислар дунёни ўрганувчи, лойиҳа ишларини олиб борувчи ва янги амалиётларни яратувчи олий таълим муассасасини тушунишди. Ундаги таълим жараёни ҳаракатсиз бўлишдан тўхтади, бунда стандарт ўқув курсларининг тез эскириши кузатилади. “Университет 3.0”да синфхоналар, кутубхоналар ва лабораториялардан ташқари бизнес-инкубаторлар, технопарклар, лойиҳа офислари ва ташқи вакиллар билан алоқа қилиш учун махсус платформалар мавжуд. Бироқ бу анча “тузилмали” нуқтаи назар ва у бу ҳолда олий таълим муассасасини бошқариш тизими қандай ривожланиши кераклиги ҳақидаги саволга ҳали ҳам жавоб бермайди.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. Учинчи авлод университетларини шакллантириш бўйича олиб борилган тадқиқотлар орасида, биринчи навбатда, америкалик олимлар Жейсон Э. Лейн ва Д. Брюс Жонсоннинг инглиз тилида “Олий таълим тизими 3.0: изчилликдан фойдаланиш, махсулдорликни таъминлаш” асарини таъкидлаш лозим [1]. Ушбу асар АҚШ олий таълим муассасаларининг соф академик тузилмалардан бозор кучларига ҳамда тизимли бошқарув ва стратегик режалаштиришнинг янги даражасига йўналтирилган мураккаб инфратузилма билан кўп комплексли тизимларга эволюцияси таҳлил қилади.

Шунингдек, 1999 йилда Д. Белл АҚШнинг технологик етакчилигининг манбалари қаторида юқори технологик тадқиқот университетлари, кучли тадбиркорлик маданияти ва кичик бизнесни молиялаштириш бўйича ВСни таъкидлаб ўтди. 2000 йилнинг бошларида Ғарб университетларида олиб борилган тадқиқот ишларининг сифати ва самарадорлигининг яхшиланиши уларни илмий билимларнинг тижорат ривожланишида етакчи агентга айлантирди. Университетлар ва саноат ўртасидаги ҳамкорлик натижасида илмий кашфиётлар инновацион маҳсулотларга айлантирилди ва тегишли бизнес-моделлар ёрдамида тижоратлаштирилди. Бинобарин, таълим, фан ва билимни тижоратлаштиришни бирлаштирган “Олий таълим 3.0” тизими ташкил этилди.

Лейн (2013) томонидан таклиф қилинганидек, кўп кампусли Университет модели (гетероген институционал тузилма томонидан махсус назорат қилинадиган) “Университет 3.0” ривожланиши нуқтаи назаридан амалий қизиқиш уйғотади. Ушбу модель турли хил муассасалар ва географик жиҳатдан тарқалган кампус-

ларни бирлаштиради. Ушбу тузилма уларга мураккаб ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал қилиш учун кўп тармоқли диний ва институтлараро ҳамкорликларни яратишга имкон беради. Бугунги кунда кўп кампусли олий таълим тизими АҚШдаги олий таълим манзарасининг асосий таркибий қисмидир. Етакчи давлат тадқиқот университетларининг катта қисми ушбу тоифага киради (Lane, 2013, 3-11-бетлар).

Пост-академик фанининг концепцияларида университетларнинг миссияси ва институционал базаси кенгайтирилди. 1994 йилда Гиббонс ва бошқ. (1994) билим ишлаб чиқаришни Mode 1 дан Mode 2 га ўтиш, яъни уларнинг натижаларидан амалий фойдаланишга кам эътибор қаратган монодисциплинар тадқиқотлардан ижтимоий аҳамиятга эга муаммоларни ҳал қиладиган трансдисциплинар тадқиқотларга ўтиш тўғрисида ёзган. Mode 2 модели билим ишлаб чиқаришнинг ижтимоий тақсимланган тизими билан тавсифланган (Gibbons, et al., 1994. 3, 10-бетлар). 1995 йилда Ицковиц ва Лейдесдорфф ўзларининг уч спираль тушунчасига бағишланган ишларида университетлар, саноат ва давлат ўртасидаги ўзаро алоқаларнинг тобора ривожланиб боришини таъкидлашди ва буни билим ишлаб чиқариш, ўтказиш ва қўллаш учун иқтисодий тизим билан асосланган ҳолда ривожлантириш мақсадида янги ижтимоий ва институционал тузилмаларни яратиш сифатида изоҳлашди (Ицковиц ва Лейдесдорфф, 1995. 15-16-бетлар). 2000 йилда улар уч спираль тушунчасини янги технологияларни яратиш ва тармоқ орқали билимларни узатишнинг инновацион фаолияти ва жараёнларини тушунтириш учун ишлатишди (Ицковиц ва Лейдесдорфф, 2000. 111-116-бетлар). Уч спираль тушунчасидаги асосий ғоя ижтимоий-иқтисодий ривожланишда билим ишлаб чиқаришнинг асосий агенти сифатида анъанавий ўқитиш ва тадқиқот вазибалари билан биргаликда муҳим роль ўйнайдиган тадбиркорлик университети ҳисобланади. Тадбиркорлик университети талабаларга янги ғоя ва кўникмаларни узатади ва илмий бизнес учун тадбиркорлик қобилиятларини ривожлантиради.

2003 йилда Караяннис билим ишлаб чиқариш бўйича Mode 3 тушунчасини тақдим этди ва 2005 йилда у ушбу тушунчани Караяннис ва Кемпбелл (2006) билан ҳамкорликда махсус ишда ишлаб чиқди. Mode 3 тушунчаси 21-асрда пайдо бўлган ва билим яратиш, тарқатиш ва улардан фойдаланишнинг турли усулларини бирлаштиради. Ушбу усуллар Mode 1 ва Mode 2 га хос бўлиши мумкин; масалан, Mode 3 даги инновацияларнинг чизиқли ва чизиқли бўлмаган моделлари параллель равишда ишлаши мумкин. Шу билан бирга, улар билимга асослан-

ган ва билим томонидан бошқариладиган билим, иқтисодиёт ва жамиятнинг биргаликдаги эволюцияси натижасидир. Масалан, инновацион тармоқлар ва кластерларнинг кўп қатламли тизимларида билим ишлаб чиқариш фрактал ташкил этиш шаклига эга бўлган янги усуллар қаторига кирадими? Ушбу гетерогенлик гибрид синергия ва функционал комплементарликни ҳосил қилади. Mode 3 модели концепциялаштириш, лойиҳалаштириш ва билим фондлари ва оқимларини бошқариш бўйича полицентрик, мультимодал ва кўп даражали тизимли ёндашувни тақлиф қилади.

Тадқиқот методологияси. Методология нуқтаи назаридан таълим икки даражага бўлинади – контекст ва модель. Биринчи даражадаги замонавий олий таълимнинг ижтимоий-иқтисодий ҳақиқати ва ижтимоий ривожланиш тушунчаларининг стратегик тизимлари таҳлил қилинади ва ушбу тизимлар бошқарув сиёсати контекстида университетнинг умумий ўзгаришларини намоиш этади. Ушбу даражада методологик воситалар сифатида институционал тизимларнинг ривожланиши, маданий ва тарихий эпистемология ва аксиология элементларининг ижтимоий-иқтисодий таҳлил қилиш усуллари қўлланилади.

“Университет 3.0” тавсифи контекстни таҳлил қилиш босқичида аниқланган асосий хусусиятларга эга бўлган ўзаро боғлиқ моделлар тўплами сифатида иккинчи даражада қурилган. Бунда институтлараро ўзаро таъсирни ижтимоий-иқтисодий симуляция қилиш усуллари ва инновацион жараёнлар назарияси, маданий ва тарихий қайта қуриш, институционал тизимлар ва ижтимоий ҳаракатларнинг тузилмавий-функционал таҳлили қўлланилади. Тадқиқот давомида манба маълумотларининг қиёсий таҳлили қўлланилади.

Таҳлил ва натижалар. Бизнинг фикримизча, университетни ривожлантиришнинг янги модели, аввало, барча турдаги фаолиятни ҳар томонлама ва доимий равишда амалга оширишга ҳамда ташқи муҳитнинг турли субъектлари билан самарали алоқаларни ўрнатишга имкон берувчи олий таълим муассасаларининг ташкилий-бошқарув тузилмасидаги мавжуд бўшлиқларни бартараф этишни ва уларда илмий-инновацион ривожланиш учун бошқарув тизимларини шакллантиришни талаб қилади. Айни пайтда бундай бўшлиқлар қуйидагиларда мавжуд: фундаментал ва амалий фан ўртасидаги илмий муҳитда; амалий фан ва экспериментал ишлаб чиқариш чегарасида – илмий жамоатчилик ва технологлар ўртасида; технологияларнинг ишлаб чиқувчилардан ишлаб чиқаришдаги ишчиларига ўтишида – тажриба ишлаб чиқариш ва саноат ўртасида. Таълим жараёни ҳали

ҳам илмий-инновацион фаолият билан заиф бирлаштирилган, бунинг натижасида мутахассисларни тайёрлаш даражаси ва тармоқларнинг технологик ривожланиши ўртасида бўшлиқ мавжуд.

Ўтказилган тадқиқотлар бизга билимлар иқтисодиётидаги университетларнинг ролига мос келувчи олий ўқув юртларининг илмий-инновацион ривожланиш таърифини шакллантиришга имкон берди. Биз буни билимларни яратиш, тарқатиш, узатиш ва тижоратлаштириш жараёнларининг узлуксизлигини таъминлаш ва уларнинг ижтимоий-иқтисодий самарадорлигини оширишдан иборат бўлган илмий, илмий-техникавий, инновацион ва таълим фаолияти тизимидаги сифатли ўзгаришлар жараёни деб тушунамиз.

Бироқ ҳозирги пайтда олий таълим муассасалари фаолиятининг айрим турлари (ўқув, илмий, илмий-техник, инновацион) етарлича бирлаштирилмаганлиги сабабли улар алоҳида тизим сифатида бошқарилмоқда. Ва бу ёндашув фаолиятнинг бир йўналиши ишлаши ва ривожланиши самарадорлиги бошқасига қанчалик тўлиқ ва сифатли таъсир кўрсатиши тўғрисида зарур тушунчаларни бермайди. Шунга асосланиб, университетнинг илмий-инновацион ривожланишини бошқариш методикаси тизимли ёндашувга асосланган бўлиши кераклиги аниқ бўлиб, у олий таълим муассасаси маълум бир тартибдаги бир элементнинг ўзгариши муқаррар равишда бошқа элементларнинг ҳолатини ва умуман тизимнинг бутун тузилишини ўзгартиришга олиб келувчи ўзаро боғлиқ таркибий қисмлардан иборат бўлган ижтимоий-иқтисодий тизим эканлигидан иборатдир.

Бундан ташқари “Университет 3.0” модели бўйича ривожланиш олий ўқув юрти томонидан инновацияларнинг экотизими фазилатларини, яъни энг самарали тижоратлаштириш мақсадида билимларни яратиш, ривожлантириш, жорий этишнинг барча босқичларида инновацион жараён иштирокчилари ўртасида ўзаро алоқалар содир бўладиган муҳитни яратишни назарда тутлади.

Университетнинг инновациялар экотизими сифатида ишлаши натижалари қуйидагича бўлади (1-расм):

- янги ғоялар ва билимларни ишлаб чиқариш (билимлар яратиш жараёни);
- янги интеллектуал мулк объектларини яратиш ва уларни иқтисодиётнинг реал секторида синаб кўриш (билимларни тарқатиш жараёни);
- инновацион маҳсулотлар ва хизматларни шахсан ишлаб чиқариш (билимларни тижоратлаштириш жараёни);

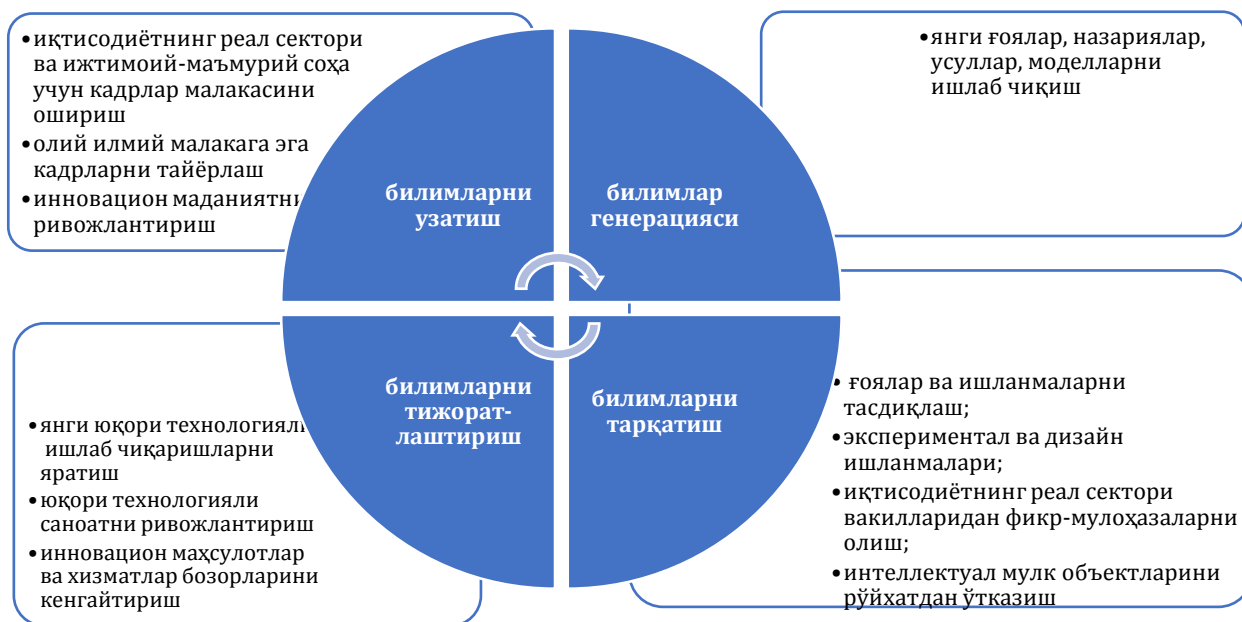
– университетда янги юқори илмий соҳаларни инкубациялаш (билимларни тижоратлаштириш жараёни);

– янги юқори технологик соҳаларни ривожлантириш ва юқори илмий маҳсулотлар бозорларини кенгайтириш (билимларни тижоратлаштириш жараёни);

– иқтисодийнинг реал сектори ва ижтимоий-маъмурий соҳа учун кадрлар малакасини ошириш (билимларни узатиш жараёни);

– энг юқори илмий малакага эга кадрларни тайёрлаш (билимларни узатиш жараёни);

– бизнес муҳитида инновацион маданиятни шакллантириш (билимларни узатиш жараёни).

1-расм. Инновациялар экотизими сифатида олий таълим муассасаси

Яъни олий таълим муассасаси – билим яратишдан билим узатишгача бўлган тўлиқ инновацион даврни амалга оширувчи экотизим. Шунинг учун университет фаолиятини унинг илмий-инновацион салоҳияти нуқтаи назардан баҳолаш, таҳлил қилиш ва прогнозлаш зарур. Олий ўқув юртининг илмий-инновацион салоҳияти, аслида, инновацион мақсадга (маҳсулот/хизматларни ишлаб чиқариш) эришиш учун қабул қилинган ёки аллақачон сафарбар қилинган ресурслар ва ташкилий механизмдир (фаолият технологияси ва ташкилий тузилиш).

Илмий-инновацион салоҳиятни университет фаолиятининг барча зикр этилган турларида изчиллик ҳолатидан келиб чиқиб, биз уч гуруҳ таркибий қисмларни аниқладик:

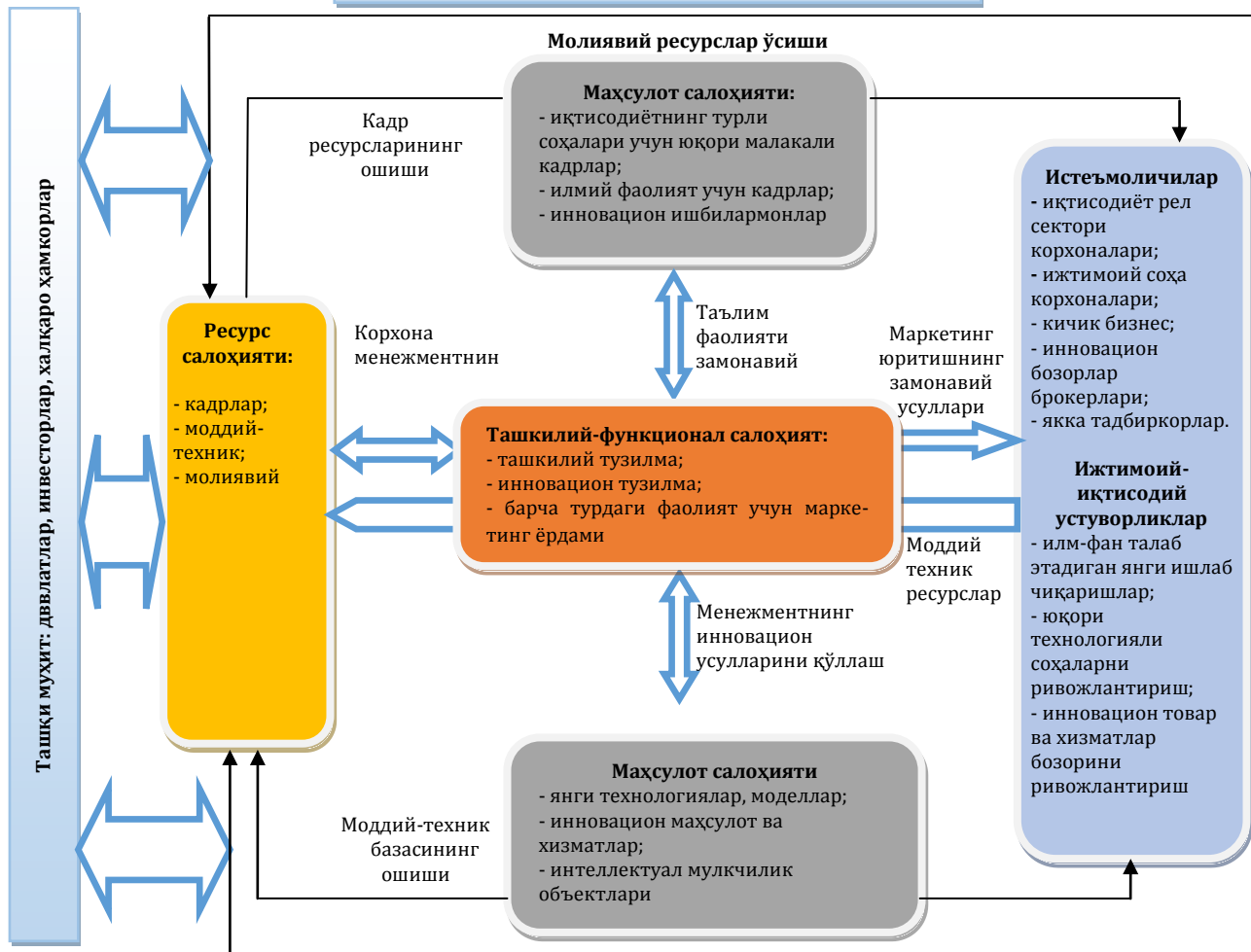
1) муассасаларнинг ресурс салоҳияти, шу жумладан, барча фаолият турларини (илмий, илмий-техник, инновацион, ўқув) амалга ошириш учун зарур бўлган ресурслар: кадрларга оид, моддий-техник ва молиявий;

2) барча фаолият турларини бошқариш учун асос яратадиган муассасаларнинг ташкилий-функционал салоҳияти, уларни амалга ошириш учун зарур бўлган ресурслар ва олинган натижалар: ташкилий тузилма, фаолиятни маркетинг билан таъминлаш; инновацион инфратузилма;

3) ташкилот фаолияти натижалари тўплами ва келгусида ривожланиш учун ресурсларни қабул қилиш манбаи сифатида муассасанинг маҳсулот салоҳияти: илмий-текшириш ва тажриба-конструкторлик ишлари, инновацион фаолият, ишлаб чиқариш фаолияти, кадрларни тайёрлаш, экспорт.

Илмий-инновацион салоҳиятни самарали татбиқ этиш уни кенгайтирилган қайта ишлаб чиқариш ҳамда давлат ва давлатлараро даражадаги барча фаолият турларининг ижтимоий-иқтисодий самарасини ошириш имкониятини назарда тутди. Олий ўқув юртининг илмий-инновацион салоҳияти ресурсларнинг барча турларини кенгайтирилган қайта ишлаб чиқариш учун юқори имкониятлар туфайли ўзининг тузилиши, мазмуни ва ижтимоий-иқтисодий жараёнларга таъсири жиҳатидан ноёб ҳисобланади. Бунинг сабаби шундаки, олий таълим муассасалари кадрлар, янги билимлар ва технологиялар ҳам ресурс, ҳам фаолият маҳсули бўлган ноёб ташкилотлардир, бу барча фаолият йўналишлари (ўқув, илмий, илмий-техник ва инновацион) ўзаро таъсирининг ҳамда уларни университет ишининг умумий самарадорлигига таъсирининг жуда юқори даражасини англатади.

Мамлакатга келтирадиган ижтимоий иқтисодий самараси

2-расм. Олий таълим муассасаси илмий-инновацион салоҳиятининг такрор ишлаб чиқариш модели

2-расмда муаллиф томонидан ишлаб чиқилган, бир турдаги таркибий қисмларнинг бошқаларига таъсир ўтказиш йўналишлари ва усуллари, шунингдек, ушбу таъсирнинг самарасини акс эттирувчи олий ўқув юртининг илмий-инновацион салоҳиятини қайта ишлаб чиқариш модели кўрсатилган. Моделдаги асосий роль, инфратузилма, механизмлар ва барча турдаги фаолиятни стратегик бошқаришни белгилайдиган компонент сифатида ташкилий-функционал салоҳият эгаллайди. Айнан шу қисм ташқи ва ички муҳит омиллари билан ўзаро боғлиқлик қандай содир бўлишига жавоб беради. Натижада, у ушбу омилларнинг такрор ишлаб чиқаришга таъсирининг сифати учун жавобгардир. Ресурс салоҳиятининг ҳолати, умуман сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий вазиятга таъсир қилиши мумкин бўлган ОТМларнинг ташқи муҳит субъектлари (давлат, инвесторлар, хорижий шериклар) билан ҳамкорлик алоқалари қай даражада ривожлангани ва маҳсулот салоҳияти қай даражада амалга оширилаётганлигига боғлиқ. Маҳсулот салоҳиятининг илмий-техник ва

инновацион қисми қуйидагиларни таъминлайди:

1) иқтисодиётнинг реал сектори корхоналари, инновацион бозор брокерлари, бизнес компаниялари ва шу кабилар орасида янги технологиялар, моделлар, инновацион маҳсулотлар ва хизматлар, интеллектуал мулк объектлари талаб қилинганда, молиявий ресурсларнинг кўпайишини;

2) яратилган технологиялар ва техникалар турлари кейинги тадқиқотлар ва ишланмалар учун асос бўлиб хизмат қилганда ва ўзларининг ишлаб чиқариш майдонларида қўлланилганда, моддий-техник ресурсларининг кўпайишини.

Университет иқтисодиётнинг реал сектори корхоналари, инновацион бозор брокерлари, бизнес компаниялар ва шу кабилар учун буюртма бўйича мутахассисларни тайёрлаганда ёки таълим дастурларини амалга оширганда, маҳсулот салоҳиятининг кадрлар қисми молиявий ресурсларнинг кўпайишини таъминлайди.

Бундан ташқари маҳсулот салоҳиятини амалга ошириш ва ривожлантириш орқали кенг миқёсли ижтимоий-иқтисодий самарадорлик таъминланади: янги юқори илмий ишлаб чиқаришлар яратилади, юқори технологиялар соҳида ривожланиш содир этилади ва инновацион маҳсулотлар бозорлари кенгайди.

Хулоса ва таклифлар. Биз томонимиздан ўтказилган таҳлил шуни кўрсатадики, "Университет 3.0" бу нафақат инновацион етакчилик модели, балки сифат жиҳатидан янги стратегик ёндашув асосида илмий-инновацион ривожланишни бошқариш учун такомиллаштирилган модель бўлиб, у олий таълим муассасасининг илмий-инновацион ва таълим тизимининг етишмаётган элементларини яратишни талаб қилади (масалан, инновацион инфратузилма субъектлари каби).

Биринчидан, барча турдаги ресурсларни (кадрларга оид, молиявий, моддий-техник) ва фаолият натижаларини (янги технологиялар, моделлар, тажриба намуналари, интеллектуал мулк объектлари, инновацион маҳсулот ва хизматлар, иқтисодийнинг турли соҳалари учун кадрлар ва илмий-инновацион фаолият) самарали бошқаришни таъминловчи ташкилот менежментининг такомиллаштирилган усуллари-дан (шу жумладан, жараёнларни бошқаришнинг бизнес моделларини жорий этишдан) фойдаланиш, уларнинг сифати ва ўсишини яхшилаш зарур.

Иккинчидан, бозор ва жамият билан самарали алоқа (шу жумладан, таҳлил ва прогнозлаш) асосида университет фаолиятининг барча

турларини маркетинг ёрдамида таъминловчи илмий-инновацион фаолиятга маркетинг билан бошқариш тизимларини жорий этиш ва фойдаланиш зарур.

Учинчидан, тадқиқотчилик қобилиятига эга бўлган мутахассисларни излаш ва етиштириш тизимини яратиш каби илмий-инновацион фаолиятни бошқаришнинг такомиллаштирилган усуллари-дан фойдаланиш, фанлараро тадқиқотлар ўтказиш учун шароит яратиш, янги илмий-техник йўналишларнинг шаклланишини таъминлайдиган тадбиркорлар билан инновацион-технологик кенгашларни яратиш зарур.

Тўртинчидан, ўқув фаолиятининг замонавий усуллари ва воситаларидан (шу билан бир қаторда, кадрлар ва технологияларнинг потенциал мижозлари билан биргаликда), шу жумладан, янги ўқув амалиётини яратиш учун тармоқли иқтисодий имкониятларидан фойдаланиш, интерфаол таълим принципларини жорий этиш, илм-фан, техника ва тадбиркорликнинг замонавий ютуқлари асосида талаба ва ёшларнинг илғор ривожланишини таъминловчи бизнес-ваколатлар ва тадбиркорлик маданиятини ривожлантириш дастурларини жорий этиш зарур.

Шундай қилиб, олий таълим муассасаларини учинчи авлод университетларига айлантириш муассасанинг ташкилий ва ресурс барқарорлигини таъминлашга, илмий-инновацион салоҳиятни сифатли ва динамик равишда такрор ишлаб чиқариш учун шароит яратишга имкон берувчи такомиллаштирилган усуллар, механизмлар ва бошқарув воситаларидан фойдаланиш билан бевосита боғлиқдир.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Azman, N., Sirat, M. and Ahmad, A.R. (2014) 'Higher education, learning regions and the Malaysian transformation policies', *Higher Education Policy* 27(3): 301-321.
2. Becker, G.S. (1975) *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*, New York: Columbia University Press.
3. Benos, N. and Zotou, S. (2014) 'Education and economic growth: A meta-regression analysis', *World Development* published online 2 August. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X14002009>.
4. Bo'hm, S., Grossmann, V. and Steger, T.M. (2015) 'Does expansion of higher education lead to trickle-down growth?', *Journal of Public Economics* published online 9 October. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047272715001681>.
5. Cui, Y.P. (2001) 'On contributions of Chinese higher education to economic growth', *Education and Economy* 1(1): 1-5.
6. Hassan, G. and Cooray, A. (2014) 'Effects of male and female education on economic growth: Some evidence from Asia', *Journal of Asian Economics* published online 28 September. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1049007814000682>.
7. Krueger A. and Lindahl M. (2001) 'Education and growth: Why and for whom?', *Journal of Economic Literature* 39(4): 1101-1136.
8. Li, J. (2016) 'The global ranking regime and the reconfiguration of higher education: Comparative case studies on research assessment exercises in China, Hong Kong, and Japan', *High Education Policy* 29(4): 473-493.
9. Ma, P.Y. and Mi, H. (2012) 'The nexus of higher education scale and economic growth: An empirical study', *Education and Economy* 2(1): 17-21.
10. Pereira, J. and St Aubyn, M. (2009) 'What level of education matters most for growth? Evidence from Portugal', *Economics of Education Review* 28(1): 67-73.
12. Schultz, T.W. (1961) 'Investment in human capital', *American Economic Review* 51(1): 1-17.
13. Self, A. and Grabowski, R. (2004) 'Does education at all levels cause growth? India, a case study', *Economics of Education Review* 23(1): 47-55.
14. Solarin, S.A. and Yen, Y.Y. (2016) 'A global analysis of the impact of research output on economic growth', *Scientometrics* 108(2): 855-874.